

DİL VE ANA DİL OLARAK TÜRKÇE ÜZERİNE

Arş.Gör. Adem İşcan*

Erciyes Dergisi, sayı: 30, Nisan, 2007 s: 5-6.

İnsan yaşamının vazgeçilmez bir parçası olan dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan bir araçtır. İnsanlar, duygularını, fikirlerini, sorunlarını birbirlerine aktarmak için dil denilen araca başvururlar.

İnsanlar, asırlar önce biriktirmeye başladıkları bilgi ve değerlerini dil hazinesi içinde barındırmışlardır. Diğer taraftan dil, milyarlarca insanın, araştırmak ve doğruları bulup gün yüzüne çıkarmak için başvurduğu bir araçtır. Onun araç olması, hiçbir zaman kıymetini düşürmez, aksine dilin gücü “araç” olmasından kaynaklanır.

Düşünce ve aklın ayak izi de diyebileceğimiz dili(doğru düşünmeyi)-iletişimin kapısı olarak düşünürsek- bu kapının yegâne anahtarı olarak görmeliyiz. Çünkü, konuştuğu dili iyi bilmeyen, kelimelerini yerli yerinde kullanamayan bir insan sağlıklı düşünemez. Bu bağlamda Ömer Naci SOYKAN’ın ifadeleri dil ile düşünme arasındaki ilişkiyi açıklaması bakımından oldukça önemlidir:

“Duygu ve düşüncelerimizi dille ifade ediyorsak, demek ki bozuk bir dil, onda dile gelmiş duygu ve düşüncelerin çarpıklığını gösterir. Hatta duygular bir yana düşünceler, henüz söze, yazıya dökülmeden oluşma halindeyken bile bir dilin düzenine göre biçimlenirler. Duygu ve düşüncelerin çarpık olması ise kişilik bozukluğu anlamına gelir. Dil bozulunca düşünce bozulur. Düşünce bozulunca toplumun dirliği sarsılır. Sağlıklı bir toplum için kişilikli gençler istiyorsak, onlara dilimizi doğru kullanmayı, doğru konuşmayı öğretmeliyiz”¹

Konfüçyüs’ün “Bir ülkeyi idare etmeye çağrılıydınız önce ne yapardınız?” sorusuna verdiği cevap oldukça düşündürücüdür: “Önce dildeki karışıklığı düzeltirdim. Dil düzgün olmazsa, kelimeler düşünceleri iyi anlatamaz. Düşünceler iyi anlatılmazsa, ahlak ve kültür bozulur. Ahlak ve kültür bozulursa adalet yolunu şaşırır. Adalet yanlış yola saparsa, halk güçsüzlük ve şaşkınlık içine girer, ne yapacağını bilemez. Bu sebeple, kişi söylediğini doğru söylemelidir. Hiçbir şey dil kadar mühim değildir.”

Demek ki dil, insanların sağlıklı düşünebilmesinin yegâne yoludur. İnsanların sağlıklı düşünmesi de toplumun, milletin ve devletin emin adımlarla ilerlemesini sağlayacaktır.

---

* Atatürk Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Bölümü

¹ Ömer Naci SOYKAN, Arayışlar, Küyerel Yay. İst., 1998, s. 293

Bir edebiyat âliminin ağzından dil:

“Dil, bir milletin kültürel değerlerinin başında gelir. Bundan dolayı ona büyük ehemmiyet vermek gerekir. Aynı dili konuşan insanlar ‘millet’ denilen sosyal varlığın temelini teşkil ederler. Dil, duygu ve düşüncüyü insana aktaran bir vasıta olduğu için, insan topluluklarını bir yığın veya kitle olmaktan kurtarmak, aralarında “duygu ve düşünce birliği” olan bir cemiyet, yani “millet” hâline getirir.

Dilini bilmediğimiz bir ülkede, etrafımızda milyonlarca insan kaynaşsa da kendimizi ‘yalnız’ hissederiz.

Fert, konuştuğu dili hazır bulur. Dil, ferde cemiyetin bağışladığı en büyük miras ve donatıdır. Ana, baba, çevre, okul, çocuğa dil vasıtasıyla cemiyetin asırlar boyunca biriktirdiği hayat tecrübesini ve kültürü de aktarır”² ifadeleri dilin kültürün aktarılmasındaki rolü ve özellikle önemine işaret etmektedir.

“İnsan doğumundan başlayarak içinde yaşadığı toplumda var olan bilgilerin, insanlar arasındaki davranış şekillerinin, inanç ve kuramların oluşturduğu bir değerler yığını ile kuşatılır. Tüm bu değerler onları bünyesinde taşıyan dil vasıtasıyla bireylere aktarılır.

Çocuk, gözünü kendisini çepeçevre saran bir dil içinde açar. Bu onun ana dilidir. O dilin ses özelliklerini edinir, o dilin anlama-anlatma yoluyla bilinci uyanır. Dilin temel vazifesi de budur. Dil, anlama ve anlatmayı sağlayan bir araçtır”³

Çağdaş eğitimde anadilin yeri çok büyüktür: “Çağdaş eğitim, bireyin, anadilini güvenle kullanır duruma getirilmesini öngörür. Bu nedenle anadili eğitimi, beceri kazandıracak nitelikte; uygulamalı biçimde verilir. Okul çağında verilen köklü anadili eğitimi, geleceğin bilim ve sanat adamlarının yetişmesinde de etkili olur. Bundan ötürü her düzeydeki eğitim-öğretim müfredatı, “anadili” ağırlıklı olmalıdır”⁴

Çağdaş toplum, gittikçe karmaşıklaşan yaşamın içinde, sorunlarını tek başına çözebilen, bilinçli bireyler ister. Böyle bireylerde bağımsız düşünme, doğru anlama, nesnel davranma, iyi anlatma gibi yetenekler olmalıdır. Böyle yeteneklerde anadiline bağlı olarak geliştiğinden, bireyin, öncelikle anadilinin kendisine sunduğu engin ifade olanaklarını kavraması gerekir. Bu da ancak köklü bir anadili eğitimiyle sağlanabilir.

² Mehmet KAPLAN, Türk Milletinin Kültürel Değerleri, KTB Yay., Ankara, 1987, s. 9.

³ Oya ADALI, “Anadili Olarak Türkçe Öğretimi Üstüne”, Türk Dili, Sayı 379-380.

⁴ Rasim ŞİMŞEK, “Çağdaş Eğitimde Anadilinin Yeri” Türk Dili, Sayı 379-380, s. 39.

Bir ana dil olarak Türkçe, duygu, düşünce ve hayallerin tam ve etkili bir şekilde ifade edilebildiği mükemmel bir anlam zenginliğine sahiptir. Bir dilin bu anlamda mükemmeliyete ulaşması için tarihi derinlik, ilim dili ve edebî dil yüzyıllarca işlenmişlik ve bir kurallar bütünlüğüyle sistemleşmişlik gerekir.

N. Kemal'in "Son Pişmanlık" adlı eserinin önsözünde "Lisan, öyle taş kovuğundan yetişen ağaçlar gibi kendi kendine kemâl bulmaz. Asırlarca terbiye-i efkâra hizmet için vakf-ı vücut zenginliğine imkân hasıl olabilsin"⁵ ifadeleri ile dilin mükemmelleşmesi sürecinde üdebanın da katkısına işaret etmiş olması Türkçe-Dil-Estetik boyutunu, ilişkisini göstermektedir.

Ayrıca Türkçe ünlülerinin bol olması, ünlüleri belli sabit kural içinde olması, ünsüz benzeşmesiyle kulağa hoş gelmesi, kulağı tırmalaması, yapıtaş gibi ilgili kelimelerin bir düzen içinde yan yana gelmesi, vurgu ve tonlamanın bir kural içinde yapılması gibi özellikleri ile "şiir gibi" bir dildir.

Türkçe, mantığa uygun yapısının yanında mûsikî, âhenk gibi unsurları taşımakla ilk estetik çağrışımları da verir. Hamdullah Suphi Tanrıöver, yaşadığı bir olayı şöyle anlatıyor: "Biz trende konuşarak gidiyorduk, oradan birisi İngilizce olarak sordu: Bu nedir? Hangi şarkıyı söylüyorsunuz?" Biz de şarkı falan söylemiyoruz, konuşuyoruz, dedik.

Bu örneklerden de anlaşıldığı gibi bizde zevk, dile dayalı sanatlarda üst seviyede gelişmiştir.

Türkçe, asırlardır işlene işlene mükemmel bir mantık dokusu, mükemmel bir işleyiş düzeni, mükemmel bir kuraklık, kulağa ve ruha hoş gelen mükemmel bir mûsikî ve güzellik kazanmıştır.

Ana dili olarak Türkçe öğretimi, anlama ve anlatma eylemini gerçekleştirecek kuramsal ve uygulamalı çalışmalara dayalı olmalıdır. Öğrenciye içinde yaşadığı evreni gözlemleyecek, olan biteni algılamasını çağının edebi, sanatsal sorunlarıyla ilgilenmesini sağlayacak bilgiyi biriktirme fırsatı sunulmalıdır. Bu bağlamda yapılması gereken şey güncel sorunları içeren metinlere ya da konuşmalara ağırlık vermektir.

Dilin bu özelliğinden hareketle milli oluş özelliği ile karşı karşıya geliriz.

"Türkler, dünyanın en eski ve köklü kavimlerinden biri olup dilleri de kendileri kadar eski ve köklüdür. Türklerin akıncı bir kavim olmaları, çok mekân ve sık sık din

---

⁵ İdris Karakuş, Türkçe-Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi, Sistem Ofset Yay., Ankara, 2000.

değiştirmeleri, farklı kùltürlere sahip milletlerle komşuluk yapmaları ve farklı kùltür çevreleriyle kùltürel mübadelede bulanmaları, tarım ve hayvancılıkla uğraşmaları, bozkır kùltürünü benliklerine sindirmeleri gibi etkenler dolayısıyla Türkçe bir hayli gelişmiş, işlenmiş ve zengin bir dil olmuştur.”⁶

Türkçe diye tesmiye olunan bu kùltür dili, dünyanın en köklü ve işlek dillerinin birisidir. Türkler, dünyanın en eski kavimlerindenidir. Dolayısıyla Türkçe’de dünyanın en eski dillerindenidir. Dilimiz, gerçekten de zengin bir dildir. Bir dilin zengin olması, o dilin ifade gücüyle ortaya çıkar. Yine dilde bulunan kelime, deyim, mecaz ve atasözünün çokluğu o dilin zenginliğini gösteren diğer unsurlardır.

Türkçe, insanın duygu, düşünce ve hayal dünyasını bütün yönleriyle anlatma ve aktarma gücüne sahiptir. Dünyanın ancak en zengin dillerinde görülen bu ifade gücünden dolayı Türkçe zengin bir dildir, diyoruz.

Cumhuriyetin kurucusu Atatürk, Türk diline büyük önem vermiş ve bu konuda birçok çalışmalarda bulunmuştur. Bir toplantıda Türk dili hakkında herkesin üzerinde önemle durması gereken řu sözleri ifade etmiştir:

“Türk milletinin dili Türkçe’dir. Türk dili, dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yüceltmek için çalışır. Bir de Türk dili, Türk Milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü, Türk milleti geçirdiği nihâetsiz felâketler içinde bugün kendi milliyetini yapan her şeyin dili sayesinde muhafaza olunduğunu görüyor. Türk dili, Türk milletinin kalbidir, zihnidir. Öyle istiyorum ki, Türk dili bilim yöntemleriyle kurullarını ortaya koysun ve her dalda yazı yazarlar bütün terimleriyle çoğunluğu anlatabileceği güzel, âhenkli dilimizi kullansınlar”⁷

Dilin gelişmesinde edebiyatın, edebî kùltür eserlerinin çok büyük katkısı unutulmamalıdır. Bu anlamda yazarlar ve şairler büyük misyon sahipleridir. Millî kelimelerimizin yanı sıra kùltürel ilişkiler kurulan milletlerin dillerinden de anlamları, fonetik ve telaffuzları değiştirilerek Türkçemize aktarılan kelimelerle örölü eserler ortaya koymuşlardır. Bu açıdan Türkçe ders kitaplarında Türk dilinin gelişmesine hizmet eden edip ve şairlerin eserlerine öncelik verilerek çocuklarda ana dil bilincinin geliştirilmesine yardımcı olunmalıdır.

⁶ İdris Karakuş, Türkçe-Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi, Sistem Ofset Yay., Ankara, 2000, s. 9.

⁷ Afet İnan, “Milliyetin Temeli Dil Birliği”, Türk Dili Dergisi, N. 182, Kasım 1966, s. 90.

Kaynakça

1. Ömer Naci SOYKAN, Arayışlar, Küyerel Yay. İst., 1998.
2. Mehmet KAPLAN, Türk Milletinin Kültürel Değerleri, KTB Yay., Ankara, 1987.
3. Oya ADALI, “Anadili Olarak Türkçe Öğretimi Üstüne”, Türk Dili, Sayı 379-380.
4. Rasim ŞİMŞEK, “Çağdaş Eğitimde Anadilinin Yeri” Türk Dili, Sayı 379-380.
5. İdris Karakuş, Türkçe-Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi, Sistem Ofset Yay., Ankara, 2000.
6. Afet İnan, “Milliyetin Temeli Dil Birliği”, Türk Dili Dergisi, N. 182, Kasım 1966.

* Atatürk Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Bölümü